

УДК 658.15:662 (477)

Дубицький Д.П.

АНАЛІЗ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ГІРНИЧО-ВИДОБУВНОЇ ГАЛУЗІ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Проведено аналіз рівня економічної безпеки підприємств гірничо-видобувної галузі Дніпропетровської області на основі оцінки показника відносної фінансової безпеки підприємства.

The level of economic security in mining in Dnipropetrovs'k region is analyzed. It is made on the basis of enterprise's financial safety reserve index.

Побудова дієвого механізму забезпечення економічної безпеки підприємства вимагає наявності інформації про певні критерії безпеки взагалі по відповідній галузі, що забезпечить можливість порівняння із середньогалузевими показниками та показниками окремих підприємств. Від функціонуючого механізму забезпечення економічної безпеки на окремому підприємстві залежить як саме, і за допомогою яких показників необхідно здійснювати моніторинг економічної безпеки підприємств галузі. Як правило, за критерій визначення рівня економічної безпеки пропонується значення інтегрального показника. Різні пропозиції моделі його вимірювання та способів розрахунку подаються в дослідженнях цієї галузі економічних наук.

У сфері визначення критеріїв економічної безпеки підприємства працювали як вітчизняні так і закордонні науковці, а саме: Абалкін Л., Архіпов А., Барановський О, Забродський В., Городецький А, Капустін Н., Козаченко Г., Ляшенко О., Михайлов Б, Мунтіян В., Пастернак-Таранушенко Г., Петровська Т., Понамарьов В. та ін. Проте, єдиного підходу до кількісного визначення інтегрального показника та впливу загроз на економічну безпеку підприємства не існує. Науковців, що досліджують даний напрям, умовно можна розділити на дві групи:

- прихильників визначення ступеня загроз за допомогою показників економічного та фінансового аналізу;
- прихильників визначення ступеня загроз на базі експертних оцінок.

До представників першої групи можна віднести В. Забродського та Н. Капустіна [4]. Цими науковцями було запропоновано підхід, згідно якого оцінка економічної безпеки підприємства базується на інтегруванні сукупності фінансових показників, що визначають економічну безпеку. Проте, запропонований метод вимагає проведення багаторівневого та кластерного аналізу, що є досить складним на практиці. Недоліком даного підходу є те, що оцінка рівня безпеки здійснюється з позиції математика, а не управління.

Гладченко Т.М. [9] можна віднести до другої групи. Вона пропонує визначати рівень економічної безпеки підприємства на основі інтегрального показника, складовими якого є показники визначені експертним шляхом. Недоліком даного підходу є те, що результат дослідження має сильно виражений суб'єктивний характер і може не відповідати дійсності.

Попри різні точки зору, щодо визначення інтегрального показника економічної безпеки підприємства, майже всі науковці наголошують на необхідності побудови дієвого механізму визначення загроз економічній безпеці підприємства та послідуємого нівелювання їх впливу.

Метою даного дослідження є аналіз рівня фінансової безпеки підприємств гірничо-видобувної галузі на основі визначення інтегрального показника – відносного запасу фінансової безпеки.

На нашу думку, одним з критеріїв кількісного визначення ступеню впливу загроз на економічну безпеку підприємства є показник запасу фінансової безпеки підприємства (ЗФБ), який визначається як різниця між виручкою та значенням точки беззбитковості. Співвідношення між ЗФБ та виручкою характеризує відносний запас фінансової безпеки (ВЗФБ), який дозволяє визначити ступінь захисту підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз.

$$ЗФБ = В - ТБ, \quad (1)$$

$$ВЗФБ = \frac{В - ТБ}{В} \times 100\%, \quad (2)$$

де В – виручка;

ТБ – значення точки беззбитковості конкретного підприємства.

Класична точка беззбитковості розраховується за формулою:

$$ТБ = \frac{ПВ}{ВМД} = \frac{ПВ * В}{В - ЗВ}, \quad (3)$$

де ПВ – постійні витрати;

ЗВ – змінні витрати;

ВМД – відносний маржинальний дохід.

Чим більше значення показника запасу фінансової безпеки підприємства, тим більша відстань від фактично досягнутої величини обсягу реалізації продукції від мінімально припустимої виручки, яка покриває усі поточні витрати підприємства. Відповідно у такого підприємства більше часу та можливості, в разі зменшення виручки або збільшенні витрат, прийняти управлінське рішення для попередження збиткової діяльності. Доцільність використання показника запасу фінансової безпеки в абсолютному чи відносному вираженні зумовлюється метою проведення аналізу та ступенем охоплення вихідних даних. При аналізі запасу фінансової безпеки на окремому підприємстві кращим варіантом буде використання показника в абсолютному вираженні, адже управлінець буде бачити, який запас коштів відділяє підприємство від збитковості. Проте, більш доцільним є використання відносного показника при аналізі динаміки фінансової безпеки на окремому підприємстві. Необхідність використання саме показника ВЗФБ зумовлена тим, що при аналізі за допомогою абсолютного показника отримані дані не будуть повністю відображати реальний стан безпеки. Щоб співставити абсолютні значення показника по роках необхідно корегування цих даних через можливі зміни, що відбулися на підприємстві та в економіці за цей період, а саме: зміна обсягів виробництва, перехід до більш нових та дешевших технологій виробництва, інфляція та ін.

Також більш доцільним є використання відносного показника, при його аналізі у порівнянні з іншими підприємствами, бо при різних об'ємах випуску продукції та різних грошових оборотах абсолютне вираження показника надасть значення, яке буде важко співставити.

На нашу думку, у дослідженні рівня фінансової безпеки слід зосередити більшу увагу саме на показнику ВЗФБ, адже його значення виражається у відсотках і є більш інформативним.

Аналіз рівня економічної безпеки підприємств гірничо-видобувної галузі Дніпропетровської області був здійснений на основі критерію оцінки показника відносної фінансової безпеки підприємства.

Гірничо-видобувна галузь у Дніпропетровській області представлена наступними основними підприємствами: ВАТ “Південний ГЗК”, ВАТ “Північний ГЗК”, ВАТ “Інгулецький ГЗК”, ВАТ “Орджонікідзевський ГЗК”, ВАТ “Інгулецький ГЗК”, ВАТ “Центральний ГЗК”, ВАТ “Марганецький ГЗК” та ВАТ “Просяньський ГЗК”.

На основі річної фінансової звітності даних підприємств розраховано показник ВЗФБ для основної діяльності (ВЗФБосн) для кожного з них та досліджено динаміку його зміни. Результати представлені у табл. 1.

Зазначимо, що при розрахунках було визначено класичну точку беззбитковості та використано дані щодо основної діяльності підприємства по випуску продукції. На основі отриманої інформації визначено середні значення показника ВЗФБосн для окремих підприємств та для галузі в цілому по роках аналізованого періоду (табл. 2), (рис. 1).

Середньогалузеве значення показника ВЗФБосн за три роки (2005-2007 роки) складає 77%. Причому, слід зазначити, що три підприємства мають значення даного показника нижче за середньогалузеве – Південний ГЗК, Орджонікідзевський ГЗК та Просяньський ГЗК. Найвищий рівень показника ВЗФБ у Інгулецького ГЗК – 91 %.

Дослідження динаміки показника ВЗФБосн показало, що у більшості підприємств не прослідковується стала тенденція до зростання чи спадання, що може свідчити про те, що ці процеси є недостатньо контрольованими і залежать тільки від ситуації, що склалася на ринку. Проте, на Південному та Просяньському ГЗК прослідковується чітка тенденція до зростання показника ВЗФБосн. На Північному ГЗК значення показника ВЗФБосн у 2007 році досягло 95%-го значення, що є найбільшим серед усіх перерахованих вище підприємств. Таке значення показника ВЗФБосн було досягнуто за рахунок збільшення виручки на 79% та відносно невеликому збільшенні змінних та постійних витрат (15,1% та 14,9% відповідно).

Проведений аналіз дає можливість визначення рівня фінансової безпеки підприємства для основної діяльності, пов’язаної з випуском продукції, але даний аналіз не включає визначення впливу на рівень економічної безпеки підприємства інших видів діяльності, які на деяких підприємствах мають високу активність. З метою більшого поглиблення аналізу та більшої інформативності у забезпеченні рішень на різних рівнях управління було розраховано показник ВЗФБопер для підприємств гірничо-видобувної галузі Дніпропетровської області в цілому для операційної діяльності (табл. 3, рис. 2).

Середньогалузеве значення показника ВЗФБопер за 2005-2007 роки майже вдвічі менше за середньогалузеве значення показника ВЗФБосн за відповідний період. Це зумовлено тим, що у переважній більшості, витрати, що відображаються у графі 090 “Інші операційні витрати” Звіту про фінансові результати є більшими за доходи, що відповідно відображені у графі 060 “Інші операційні доходи”. Дана ситуація свідчить про те, що підприємства понесли втрати від знецінення запасів, операційних курсових різниць, від визнаних економічних санкцій та здійснили відрахування для забезпечення наступних витрат. Існує необхідність по вдосконаленню якості здійснення операцій, які потенційно можуть призвести до вищеперерахованих витрат. Також, щоб покращити значення показника ВЗФБопер, необхідно приймати управлінські рішення щодо збільшення обсягів доходів, які були недостатні для покриття відповідних витрат у повному обсязі.

Для подальшого поглиблення аналізу рівня забезпечення економічної безпеки підприємств гірничо-видобувної галузі Дніпропетровської області розраховано показник ВЗФБзв для звичайної діяльності підприємств (табл. 4, рис. 3).

Динаміка показника ВЗФ_{всн} підприємств гірничо-видобувної галузі Дніпропетровської області

Назва ГЗК	Південний			Північний			Інгулецький			Орджонікідзевський			Центральний			Марганецький			Прокієвський			
	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2005	2006	2007	
Рік																						
Виручка (В), млн. грн.	1579,4	1788,9	3390,7	5475,8	4625,6	8283,9	2446,9	2488,1	3560,9	573,9	784,4	876,1	2636,3	2195,8	3025,6	589,4	782,0	1063,6	29,6	53,0	64,6	
Змінні витрати (ЗВ), млн. грн.	1046,8	1275,9	1731,9	2951,9	4091,6	4707,4	1535,1	1706,5	1891,5	479,4	653,2	720,0	1539,5	1422,8	1745,8	476,9	580,0	650,2	22,5	38,6	51,0	
Постійні витрати (ПВ), млн. грн.	165,1	147,7	254,3	151,4	160,7	184,6	70,9	84,5	131,2	30,0	34,1	61,4	72,7	107,5	148,6	40,1	35,9	42,8	4,3	4,5	7,7	
ПВ, тыс. грн.	489,5	515,1	519,8	328,4	1392,3	427,6	190,2	269,0	279,8	182,0	203,6	344,9	174,8	305,3	351,4	210,3	138,9	110,1	17,9	16,4	36,8	
ВЗФ _{всн} , %	69	71	85	94	70	95	92	89	92	68	74	61	93	86	88	64	82	90	40	69	43	

Таблиця 2

Середньорічні значення показника ВЗФБ_{осн} для підприємств гірничо-видобувної галузі Дніпропетровської області, %

Назва ГЗК/Рік	2005	2006	2007	Середньорічне значення
Південний	69	71	85	75
Північний	94	70	95	86
Інгулецький	92	89	92	91
Орджонікідзевський	68	74	61	68
Центральний	93	86	88	89
Марганецький	64	82	90	79
Просянський	40	69	43	51
Середньогалузеве значення	74	77	79	77

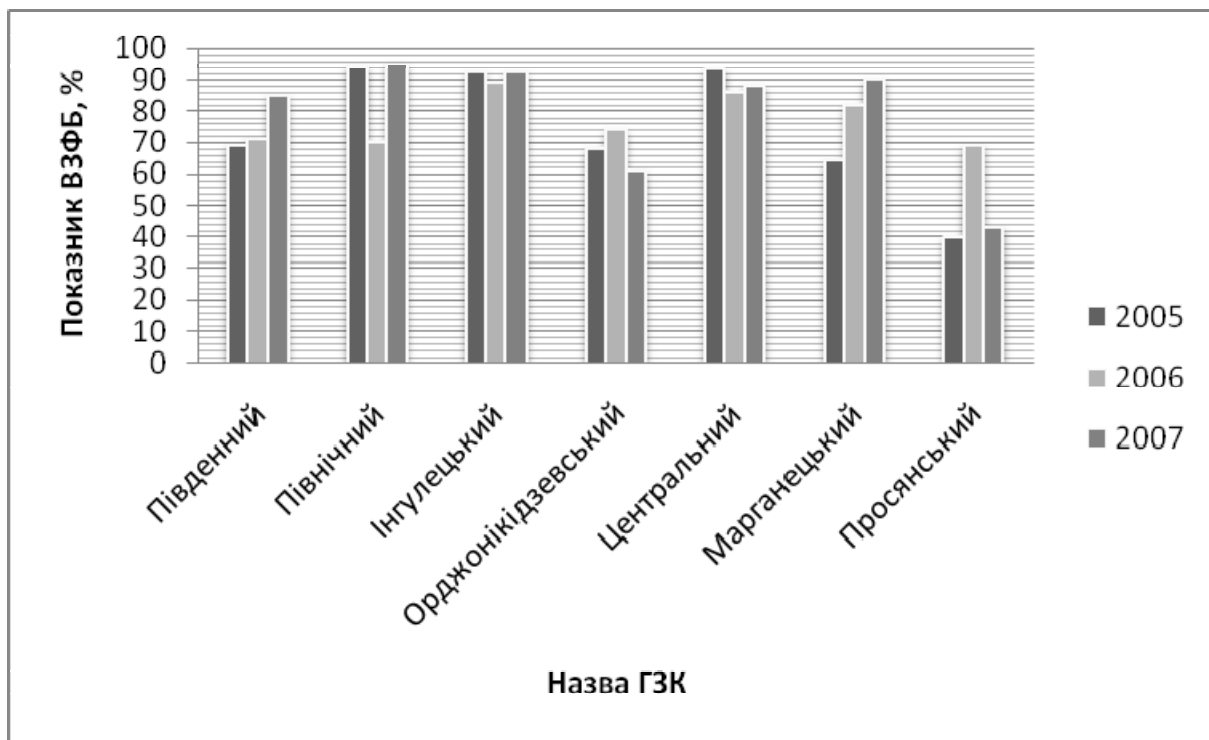

Рис. 1. Середньорічні значення показника ВЗФБ_{осн} для підприємств гірничо-видобувної галузі Дніпропетровської області

В результаті розрахунків встановлено, що середньогалузевий показник ВЗФБ_{зв} становить 36%. Зменшення значення середньогалузевого показника ВЗФБ_{зв} у порівнянні з показником ВЗФБ_{пер} зумовлено зменшенням середньорічних показників ВЗФБ на усіх обраних нами підприємствах. Проте, найбільше вплинули на середньогалузевий показник

Таблиця 3

Середньорічні значення показника ВЗФБ_{опер} для підприємств гірничо-видобувної галузі Дніпропетровської області, %

Назва ГЗК/Рік	2005	2006	2007	Середньорічне значення
Південний	17	19	34	23
Північний	92	21	86	66
Інгулецький	66	39	44	50
Орджонікідзевський	25	28	28	27
Центральний	62	48	75	62
Марганецький	22	33	62	39
Просянський	2	22	0	8
Середньогалузеве значення	41	30	47	39

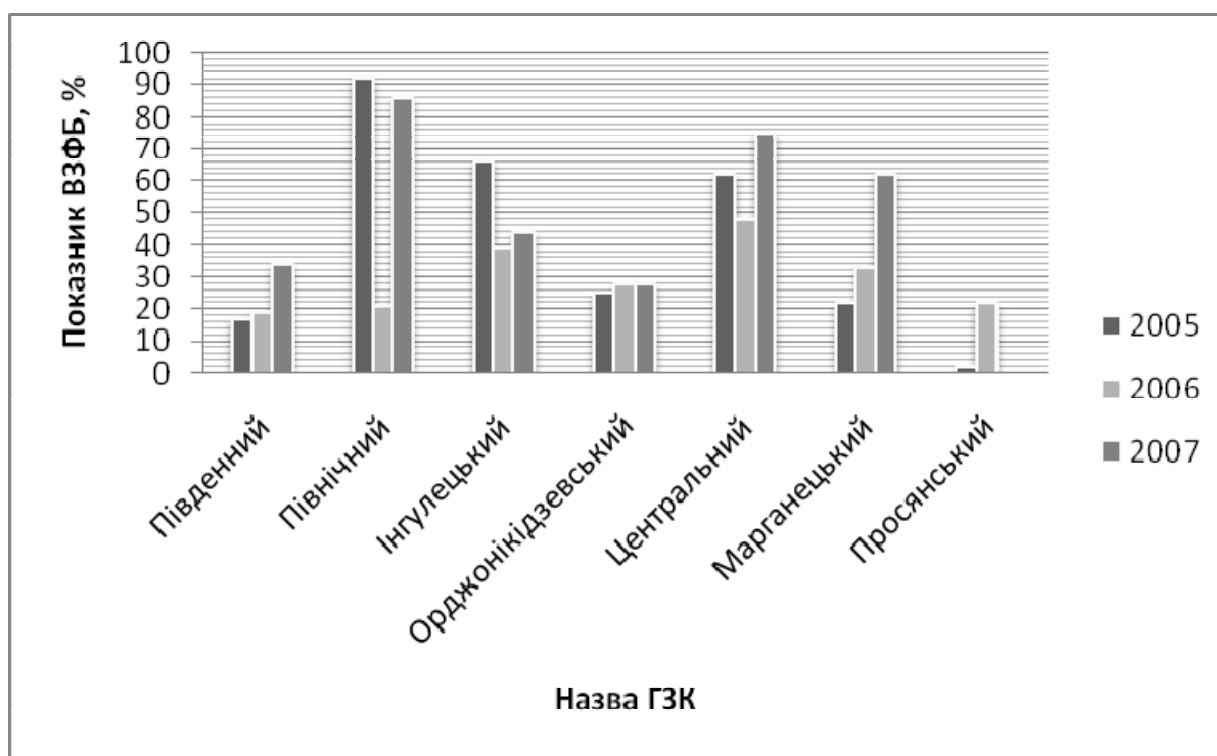

Рис. 2. Середньорічні значення показника ВЗФБ_{опер} для підприємств гірничо-видобувної галузі Дніпропетровської області

ВЗФБ значення середньорічних показників ВЗФБ Північного ГЗК та Орджонікідзевського ГЗК, які зменшилися з 66% до 55% та з 21% до 27% відповідно. Причиною цього для Північного ГЗК є те, що у 2006 році показник ВЗФБ даного підприємства мав значення 12 %, що у порівнянні з 2005 роком у 7,5 разів менше. Дана ситуація була спричинена перевищенням фінансових витрат над фінансовими доходами на 48,5 млн. грн. та

BRANCH AND CORPORATE FINANCES

перевищенням витрат, що відображаються у рядку 160 “Інші витрати” Звіту про фінансові результати над доходами, що відображаються у рядку 130 “Інші доходи”, на 21,4 млн. грн. Перевищення фінансових витрат над фінансовими доходами свідчить про те, що у 2006 році підприємство витратило на відсотки, пов’язані із запозиченнями, більше ніж отримало дивідендів, відсотків та інших доходів від фінансових інвестицій.

Таблиця 4

Середньорічні значення показника ВЗФБ_{зв} для підприємств гірничо-видобувної галузі Дніпропетровської області, %

Назва ГЗК/Рік	2005	2006	2007	Середньорічне значення
Південний	16	17	33	22
Північний	90	12	78	60
Інгулецький	65	39	44	49
Орджонікідзевський	22	19	22	21
Центральний	58	41	71	57
Марганецький	27	29	57	38
Просянський	-2	19	-1	5
Середньогалузеве значення	39	25	43	36

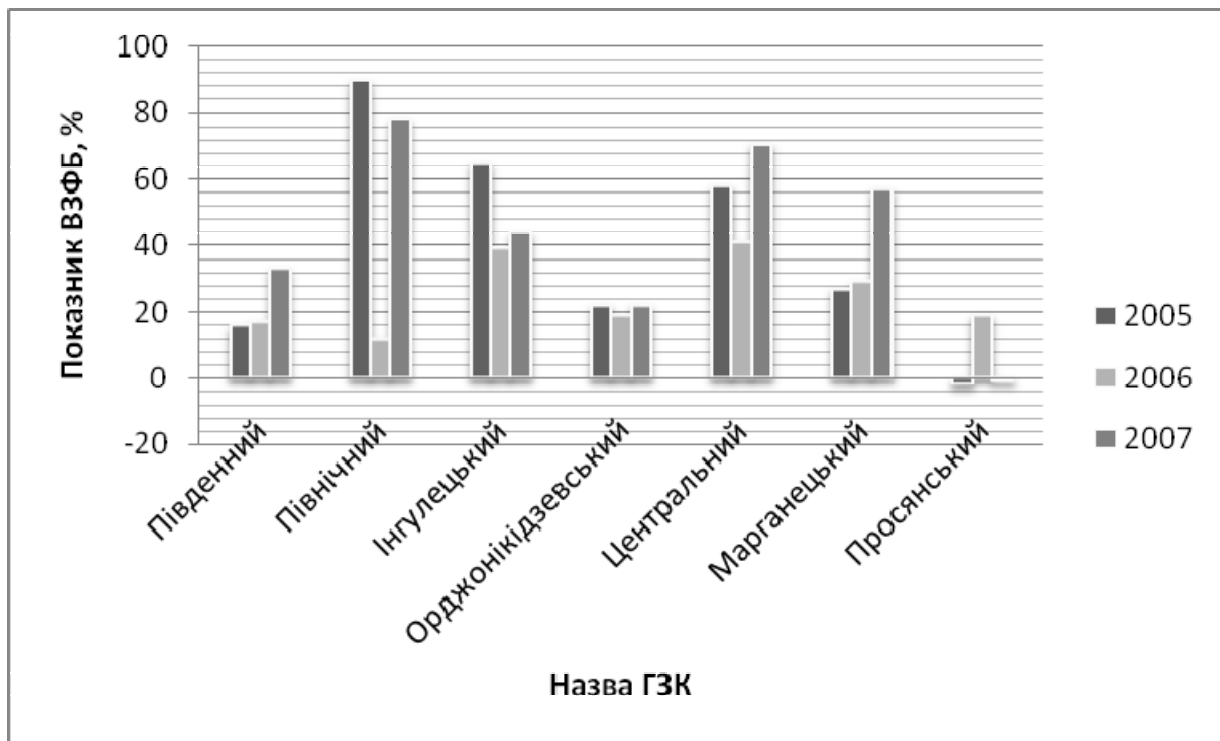

Рис. 3. Середньорічні значення показника ВЗФБ_{зв} для підприємств гірничо-видобувної галузі Дніпропетровської області

У свою чергу, перевищення “Інших витрат” над “Іншими доходами” свідчить про те, що, підприємство зазнало втрат (що не були покриті доходами) від реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів чи майнових комплексів. Також дана подія може бути спричинена втратами від неопераційних курсових різниць, втратами від уцінки фінансових інвестицій та необоротних активів; інших витрат, що виникають в процесі звичайної діяльності але не пов’язані з операційною діяльністю.

Для Орджонікідзевського ГЗК ситуація є дещо схожою з Північним ГЗК. Найбільшого негативного впливу середньорічний показник ВЗФБзв зазнав саме у 2006 році. При чому, причиною зменшення значення показника ВЗФБзв також було перевищенням фінансових витрат над фінансовими доходами на 1,3 млн. грн. та перевищенням витрат, що відображаються у рядку 160 “Інші витрати” Звіту про фінансові результати над доходами, що відображаються у рядку 130 “Інші доходи”, на 10 млн. грн. У порівнянні з Північним ГЗК на Орджонікідзевському ГЗК фінансові доходи відсутні взагалі, а є лише фінансові витрати. Причини даної ситуації можуть бути ті самі, що й вищеперераховані для Північного ГЗК. Відмінним є те, що на Північному ГЗК були присутні доходи та витрати.

Багаторівневий аналіз середньогалузевого показника ВЗФБ підприємств гірничо-видобувної галузі Дніпропетровської області показав, що існує тенденція до зниження його значення при врахуванні усіх видів доходів та витрат, які виникають при різних видах діяльності підприємств, а саме:

- при визначенні значення середньогалузевого показника ВЗФБосн отримано результат – 77%;
- при визначенні значення середньогалузевого показника ВЗФБопер отримано результат – 39%;
- при визначенні значення середньогалузевого показника ВЗФБзв отримано результат – 36%.

Таким чином, значний негативний вплив на середньогалузеве значення показника ВЗФБ справляє діяльність підприємства, що прямо не пов’язана з випуском та реалізацією продукції. Це вимагає від спеціалістів з економічної безпеки підприємства проведення ряду заходів щодо зменшення даного впливу шляхом контролю за доходністю саме цих видів діяльності.

На жаль, даний аналіз, що здійснювався на основі даних публічної фінансової звітності, не може дати точної відповіді, які саме фактори вплинули на показники ВЗФБ та визначити питому вагу цього впливу. Такі конкретні розрахунки, можливі лише при аналізі даних первинного бухгалтерського та операційного обліку для кожного з підприємств. Перспективним подальшим напрямом дослідження є розробка алгоритму збору, систематизації, узагальнення та аналізу детальної інформації щодо діяльності підприємства з метою визначення факторів, що негативно впливають на значення показника ВЗФБ. Окремим напрямом є розробка комплексу заходів та варіантів прийняття управлінських рішень щодо нівелювання негативного впливу цих факторів.

Література

1. Абалкин Л. Избранные труды. Том IV. – М.: Экономика, 2000. – 330 с.
2. Барановський О. Визначення показників економічної безпеки // Економіка. Фінанси. Право. – 1999. - №8. – С. 14-16.
3. Вершинина А.В. Формирование промышленной политики на мезо- и микроуровне в системе экономической безопасности // Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук. – Санкт-Петербург, 2007
4. Забродский В., Капустин Н. Теоретические основы оценки экономической безопасности отрасли и фирмы. // Бизнес-информ – 1999. - №15-16. – С. 35-37.

BRANCH AND CORPORATE FINANCES

5. Гапоненко В.Ф., Беспалько А.А. Экономическая безопасность предприятий. Подходы и принципы.- К., 2007. – 208 с.
6. Козаченко А.В., Пономарев В.П., Ляшенко А.Н. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения: Монография. – К.: Лібра, 2003. – 280 с.
7. Мунтіян В.І. Економічна безпека України. – К., 1999. – 462 с.
8. Основы экономической безопасности. (Государство, регион, предприятие, личность) / Под ред. Е.А. Олейникова. – М., 1997. – 288 с.
9. Науково-методичні основи створення механізму державного управління і регулювання системи безпеки підприємницької діяльності: регіональний аспект: Автореферат дисертації на здобуття вченого ступеня кандидата наук з держ. управління: 25.00.02 / Т.М. Гладченко; Донец. держ. акад. упр. – Донецьк, 2004. – 19 с.
10. <http://www.smida.gov.ua>

Рекомендовано до публікації
д.е.н., проф. Петрунею Ю.Є. 24.09.08

Надійшла до редакції
29.09.08